

NOLŪKA SATURS UN BŪTĪBA KRIMINĀLTIESĪBĀS (UZ KRIMINĀLLIKUMA 195. PANTA REGULĒJUMA PAMATA)

CONTENT AND SUBSTANCE OF PURPOSE IN CRIMINAL LAW (ON THE BASIS OF SECTION 195 OF CRIMINAL LAW)

Uldis Krastiņš, *Dr. habil. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes
Krimināltiesisko zinātņu katedras profesors

Summary

The article provides an analysis of the term “purpose of a criminal offence” in connection with the activities, specified in paragraph one of Section 5 of the Law on the Prevention of Money Laundering and Terrorism and Proliferation Financing, because they form the objective side of the criminal offence provided for in Section 195 of the Criminal Law.

The author proposes an idea that the requirement stipulated in paragraph one of Section 5 of the above law to establish that the “actions have been carried out for the purpose of concealing or disguising the illicit origin of funds” does not relate to the actual actions of laundering provided for in the same paragraph (the conversion of proceeds of crime into other valuables, change of their location or ownership).

Such a purpose should solely be applied to the activities that are directed to concealing or disguising the illicit origin of funds, and not to the activities legalizing the funds.

The author proposes to consider that the purpose of money laundering is to create the appearance (confidence) of the offence and the legality (lawfulness) of the funds used in it, to the persons unrelated to the criminal offence, if it is performed as described in paragraphs one and two of Section 5 of the abovementioned law.

Atslēgvārdi: Krimināllikums, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija, apzināšanās, nolūks, vaina

Keywords: Criminal Law, money laundering, awareness, purpose, guilt

Ievads

Raksta mērķis ir analizēt personas psihiskās darbības izpausmes saistībā ar noziegumu, kas paredzēts Krimināllikuma (turpmāk arī KL) 195. pantā¹ un kas objektīvi izpaužas kā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija. Tie ir jautājumi

¹ Krimināllikums. Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību. 16. izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018.

par personas apzināšanos, ka legalizējamie līdzekļi ir noziedzīgi iegūti, un par vainīgā nolūku turpmākā laikā, rīkojoties ar noziedzīgi iegūtajiem līdzekļiem. Uz noziedzīgu nodarījumu izdarījušās personas psihiskās darbības teorētiskās analīzes pamata un ievērojot konkrētā nozieguma normatīvā regulējuma nostādnes, raksta autors piedāvās savu viedokli par teorētiskiem un praktiskiem risinājumiem, kvalificējot noziedzīgos nodarījumus atbilstoši Krimināllikuma 195. pantam.

Vainas psiholoģiskā koncepcija un nodarījuma subjektīvā puse

Latvijas krimināltiesības tradicionāli balstās uz vainas psiholoģiskās koncepcijas pamatnostādnēm,² kas normatīvi nostiprinātas Krimināllikuma 8. panta otrajā daļā, kurā pateikts, ka, nosakot noziedzīgu nodarījumu izdarījušās personas vainas formu, jākonstatē šīs personas psihiskā tieksme pret noziedzīgā nodarījuma objektīvajām pazīmēm. Uz Krimināllikuma 8. panta otrajā daļā nostiprinātās vainas psiholoģiskās koncepcijas pamata teorētiski izstrādāta un praksē aprobēta mācība par vienu no obligātajiem noziedzīga nodarījuma sastāva elementiem – subjektīvo pusi.

Noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse ir noziedzīgo nodarījumu izdarījušās personas (nodarījuma subjekta) psihiskā darbība, kas tieši saistīta ar viņas reāli izdarīto (nodarījuma objektīvās puses pazīmēm), un tā apvieno vienotā veselumā personas psihiskās darbības intelektuālos un gribas procesus virzībā uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse atspoguļo saistību starp personas apziņu un gribu un viņas izdarīto nodarījumu.³ Noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse ir visciešākajā veidā saistīta ar vainas jēdzienu krimināltiesībās, kuras pazīmes nostiprinātas KL 9. un 10. pantā, formulējot divas vainas formas – nodomu un neuzmanību, kā arī to veidus – tiešu un netiešu nodomu un attiecīgi – noziedzīgu nevērību un noziedzīgu pašpaļāvību.

Iepriekšminētās nostādnes ir svarīgi atzīmēt tādā ziņā, ka kriminālatbildības pamatnosacījumos (KL 1. panta pirmā daļa) iekļauta prasība konstatēt personas vainu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, lai būtu pamats viņas saukšanai pie kriminālatbildības.

Rezumējot kopumā iepriekš minētās krimināltiesību normatīvās un teorētiskās nostādnes, varam teikt, ka ikvienā konkrētā gadījumā, risinot jautājumu par personas vainu viņas izdarītajā nodarījumā, jāanalizē un jāpierāda tās psihiskā attieksme ne tikai pret konkrētā noziedzīgā nodarījuma pamatpazīmēm (darbību, bezdarbību un ar tām cēloņsakarīgi saistītajām sekām, ja tās iekļautas sastāva pazīmju skaitā, kā arī vainas formu un tās veidu), bet arī pret

² Vairāk sk.: Krastiņš U. Vainas psiholoģiskā koncepcija. Grām.: Satversmē nostiprināto vērtību aizsardzība: dažādu tiesību nozaru perspektīva. Latvijas Universitātes 77. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 49.–57. lpp.

³ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. 3. papild. izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 154. lpp.; Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I–VIII² nodaļa). 2. papild. izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 60. lpp.

papildpazīmēm, piemēram, saistībā ar šī raksta tēmu – tādām noziedzīga nodarījuma sastāva subjektīvās puses pazīmēm kā nolūks, mērķis, motīvs.⁴

Krimināllikuma 195. pantā paredzētā nozieguma pazīmju normatīvais regulējums

Krimināllikuma 195. pantā paredzētā nozieguma sastāvs pēc pazīmju apraksta ir vienkāršs, jo tajā nosaukts tikai šā nodarījuma priekšmets – noziedzīgi iegūti finanšu līdzekļi vai cita manta – un noziedzīgās darbības apzīmējums – legalizēšana. Tajā pašā laikā šī panta dispozīcijas satura izpratne ir visai sarežģīta kā attiecībā uz nozieguma priekšmetu, tā uz noziedzīgo darbību, kā arī subjektīvās puses pazīmēm, jo šajā pantā paredzētā nozieguma objektīvo un subjektīvo pazīmju apraksts atrodams citā normatīvā aktā un tieši to izpratne rada gan teorētiska, gan praktiska rakstura problēmas.

Tāds tiesību normatīvais akts nacionālā līmenī, balstoties uz starptautiskajos tiesību aktos nostiprinātajām atziņām, ir Saeimas 2008. gada 17. jūlijā pieņemtais likums – Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likums (turpmāk arī Likums) 2019. gada 13. jūnija redakcijā.⁵ Šā likuma 5. panta pirmās daļas trijos punktos norādītas triju grupu faktiskās noziedzīgās darbības, kas raksturo noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas objektīvo pusi: 1) noziedzīgi iegūtu līdzekļu pārvēršana citās vērtībās, to atrašanās vietas vai piederības mainīšana; 2) noziedzīgi iegūtu līdzekļu patiesā rakstura, izcelsmes, atrašanās vietas, izvietojuma, kustības, piederības slēpšana vai maskēšana; 3) citas personas noziedzīgi iegūtu līdzekļu iegūšana īpašumā, valdījumā vai lietojumā vai to realizēšana.

Daudz sarežģītāks ir Likumā reglamentētais noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas subjektīvās puses risinājums.

Šā likuma 5. panta pirmās daļas 1. un 2. punktā minētās darbības attiecas uz personu, kura legalizē pašas noziedzīgi iegūtos līdzekļus, bet 3. punktā minētās darbības saistāmas ar personu, kura legalizē citas personas noziedzīgi iegūtos līdzekļus. Šis atšķirīgais subjektu raksturojošais faktors ietekmē vainīgā subjektīvās attieksmes risinājumu, jo visas legalizācijas darbības saistītas ar apzināšanos, ka līdzekļi, kas tiek legalizēti, ir iegūti noziedzīgi.

Gadījumos, kad persona legalizē pašas noziedzīgi iegūtos līdzekļus, pārsvarā gadījumu vainīgais ne tikai apzinās līdzekļu noziedzīgo izcelsmi, bet nepārprotami par to zina.

Citādāka situācija rodas tādos gadījumos, kad legalizēti tiek citas personas noziedzīgi iegūti līdzekļi, jo legalizētājs nav ieinteresēts atklāt patieso izpratni par to, kādā ceļā viņa rīcībā nonākušie līdzekļi ir tikuši iegūti (5. panta pirmās daļas 3. punkts).

Iepriekšminētās situācijas risinājumu atvieglo Likumā izdarītais grozījums, ka personas psihiskā attieksme pret apstākli, ka legalizētie līdzekļi ir noziedzīgi iegūti, var izpausties arī apzināta pieļāvuma veidā. Šis nosacījums iekļauts Likuma pirmajā prim pantā.

⁴ Vairāk par noziedzīga nodarījuma sastāva pamatpazīmēm un papildpazīmēm sk.: Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. 2008, 78.–80. lpp.

⁵ Latvijas Vēstnesis, 28.06.2019., Nr. 129.

Personas apzināšanās limenis attiecībā pret līdzekļu noziedzīgo izcelsmi

Tā kā personas psihiskā attieksme pret apstākli, ka legalizētie līdzekļi iegūti noziedzīgi, var izpausties vairākos veidos – kā zināšana, apzināšanās vai apzināta pieļaušana –, jānorāda uz šo jēdzienu krimināltiesību teorijā izstrādātajām nostādnēm.

Zināšana ir nepārprotama apzināšanās par kāda apstākļa esamību – konkrēti, ka līdzekļi, kas tiek legalizēti, ir iegūti noziedzīgi. Darbības vai bezdarbības apzināšanās (plašākā izpratnē) nozīmē to, ka persona noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā, balstoties uz dzīves pieredzi, izglītību, profesionālajām iemaņām, intelektuālo limeni un citām īpašībām, saprot sava nodarījuma faktiskos apstākļus un to, ka viņa rīcība apdraud citas personas likumīgās intereses vai tām nodara kaitējumu. Apzināts pieļāvums (apzināšanās šaurākā izpratnē) nozīmē to, ka konkrēts apstākļis saistībā ar personas reālu rīcību noteiktos apstākļos ir bijis iespējams, ka tas ir varbūtējs.⁶ Attiecībā uz pieļāvumu jāatzīmē, ka krimināltiesībās pieļāvums kā personas psihiska darbība nav abstrakts jēdziens. Pieļāvuma saturs atklājas personas tīšas darbības un bezdarbības vai kaitīgo seku rašanās apstākļos ārējā (reālajā) pasaulē, tāpēc pieļāvuma reālā izpausme, tāpat kā citos kāda apstākļa apzināšanās gadījumos (zināšana, apzināšanās plašākā nozīmē), ļauj secināt par pieļāvumu kā personas psihiskās darbības saturu un apjomu.

Tajā pašā laikā, novērtējot pirmstiesas procesā un tiesā iegūtos pierādījumus, ir svarīgi ievērot, ka noteikta apstākļa pieļaušanu kā personas psihisko darbību un kā cilvēka domāšanas rezultāta konstatējumu nedrīkst balstīt vienīgi uz loģiskiem vai subjektīviem pieņēmumiem. Pieņēmumi, kas nebalstās uz reāliem faktiskiem apstākļiem, var novest pie subjektīvās pieskaitāmības, kas nozīmē noziedzīga nodarījuma izdarīšanas inkriminēšanu bez vainas. Tikai rūpīgi un vispusīgi noskaidrojot un kopsakarībā neitrāli novērtējot nodarījuma faktiskos apstākļus, ir iespējams noskaidrot nodarījumu izdarījušās personas patieso psihisko attieksmi pieļāvuma veidā attiecībā pret reāli pastāvošu apstākli, tas ir, ka ar konkrētajām darbībām līdzekļi ir iegūti noziedzīgi.

Šajā personas psihiskās darbības izvērtēšanas procesā daudz var palīdzēt jau esošās tiesu prakses apkopojumi un veidojusies judikatūra, kas atspoguļota arī Krimināllikuma komentāros.⁷

Nolūks kā personas psihiskās attieksmes pret nodarījumu papildpazīme

Viens no KL 195. pantā paredzētā nozieguma subjektīvās puses aspektiem ir nolūks, kura saistības izpratne ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju kā

⁶ Krastiņš U., Liholaja V. 2018, 61.–62. lpp.; Krastiņš U. Krimināltiesību teorija un prakse. Viedokļi. Problēmas. Risinājumi (2015–2017). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 100. lpp.; Krastiņš U. Novitātes Krimināllikuma 195. un 314. panta regulējumā. Jurista Vārds, 28.11.2017., Nr. 49; Krastiņš U. Tiesā nodoma tvērums krimināltiesībās. Krimināllikuma 9. panta otrās daļas paplašināts komentārs ar teorētiskām nostādnēm. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017, 25.–26. lpp.

⁷ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa (XVIII–XXV nodaļa). 2. papild. izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019, 126. lpp.

kriminālsodāmu nodarījumu ir visvairāk apspēlēta dažādos pārspriedumos gan krimināltiesību teorijā, gan praktiskajos risinājumos.

Runa ir par Likuma 1. panta pirmās daļas 1. punktā iekļauto KL 195. pantā paredzētā nozieguma subjektīvās puses papildpazīmi – nolūku. Šajā punktā ir paredzēts, ka legalizācijas objektīvās puses darbības – noziedzīgi iegūtu līdzekļu pārvēršana citās vērtībās, to atrašanās vietas vai piederības mainīšana – tiek veiktas nolūkā slēpt vai maskēt līdzekļu noziedzīgo izcelsmi vai palīdzēt citai personai, kura iesaistīta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, izvairīties no juridiskās atbildības. Turpretī šā panta pirmās daļas 2. punktā minētās darbības – noziedzīgi iegūtu līdzekļu patiesā rakstura, izcelsmes, atrašanās vietas, izvietojuma, kustības, piederības slēpšana vai maskēšana – ar iepriekšminēto nolūku netiek saistītas.

Tāds atšķirīgs nolūka traktējums gan netiek uzsvērts Krimināllikuma komentāru pēdējos izdevumos,⁸ bet par to īpaši norādīts Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta senatoru kopsapulces 2019. gada 19. jūnija lēmuma lemjošās daļas 1. punktā.⁹ Šajā aspektā ir vērts atzīmēt, ka nolūka atšķirīgais skaidrojums attiecībā uz noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju lielā mērā skaidrojams ar likuma izmaiņām samērā īsā laika posmā.

Saeimas 2008. gada 17. jūlija likuma – Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likuma – 5. panta pirmajā daļā visos trīs punktos minētās darbības bija saistītas ar nolūku: slēpt vai maskēt līdzekļu noziedzīgo izcelsmi vai palīdzēt citai personai, kura iesaistīta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, izvairīties no juridiskās atbildības.¹⁰ Ar Saeimas 2011. gada 31. marta grozījumiem¹¹ iepriekšminētā likuma 5. pantā norāde uz legalizēšanas nolūku tiek attiecināta tikai uz darbībām, kas minētas šā panta pirmās daļas 1. punktā.

Pēc mana ieskata īpaša nolūka atšķirīgā sasaiste tikai ar daļu no legalizēšanas objektīvajām darbībām, kas minētas Likuma 5. panta pirmās daļas 1. un 2. punktā, teorētiski nav attaisnojamas, bet praksē rada neattaisnojamu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas izpratni jautājumā par KL 195. pantā paredzētā nozieguma subjektīvo pusi.

Tam, ka likumdevējs atteicies no īpaša nolūka sasaistes ar Likuma 5. panta pirmās daļas 3. punktā paredzētajām darbībām, nosakot atbildību par citas personas noziedzīgi iegūtu līdzekļu iegūšanu īpašumā, valdījumā vai lietojumā vai to realizēšanu, saistot šīs darbības tikai ar apzināšanās nosacījumu, ka šie līdzekļi ir noziedzīgi iegūti (Saeimas 2017. gada 22. jūnija grozījumu redakcijā),¹² ir teorētiski attaisnojams risinājums.

Likuma 5. panta pirmās daļas 3. punktā paredzētās darbības ir piesaistības citas personas izdarītam noziedzīgam nodarījumam gadījumos, kas nav līdzdalība KL 20. panta izpratnē, jo nav iepriekš apsoltas, tomēr likumdevējs tās atzina par kriminālā kārtā sodāmām.¹³

⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. 2019, 129. lpp.

⁹ Tiesnešu kopsapulču lēmumi. Krimināllietu departaments. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/tiesnesu-kopsapulcu-lemumi/kriminallietu-departaments>

¹⁰ Latvijas Vēstnesis, 30.07.2008., Nr. 116.

¹¹ Latvijas Vēstnesis, 15.04.2011., Nr. 60.

¹² Latvijas Vēstnesis, 05.07.2017., Nr. 132.

¹³ Piesaistība noziedzīgam nodarījumam ir tāda tiša darbība vai bezdarbība, kas saistīta ar citas personas izdarītu noziedzīgu nodarījumu, bet tā nav to izraisījusi vai palīdzējusi nodarījumu izdarīt.

Tātad tas ir patstāvīgs noziedzīgs nodarījums un nav saistāms ar Likumā paredzēto īpašo nolūku. Līdzdalības nosacījumi attiecas arī uz legalizēšanas nolūka daļu, kas formulēta kā “[..] palīdzēt citai personai, kura iesaistīta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, izvairīties no juridiskās atbildības” (Likuma 5. panta pirmās daļas 1. punkts). Tas nolūka formulējumā ierakstīts lieki. Ja konkrētās darbības iepriekš apsolītas, tā ir līdzdalība, bet, ja tāda apsolījuma nav, tad tā ir piesaistība citas personas izdarītam noziedzīgam nodarījumam.

Turpmāk par nolūku, kas formulēts kā “[..] slēpt vai maskēt līdzekļu noziedzīgo izcelsmi [..]”. Uzskatu – ja šis nolūks īpaši iekļaujams KL 195. pantā paredzētā nozieguma subjektīvajā pusē kā papildpazīme, tad tas attiecināms uz Likuma 5. panta pirmās daļas visām 1. un 2. punktā norādītajām darbībām, jo noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizēšanas objektīvās darbības pēc to izpausmes ir līdzīgas un atbilst KL 195. pantā paredzētā nozieguma – noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas – jēgai, tāpēc likumā noteiktajam nolūkam ir jābūt līdzīgam. Taču tajā pašā sakarībā jānorāda, ka iepriekš minētais nolūks, kaut arī ir saistīts ar legalizācijas procesu, neattiecas uz tām darbībām, kas norādītas Likuma 5. panta pirmās daļas 1. un 2. punktā, tas ir, uz darbībām, ar kuru palīdzību noziedzīgi iegūtie līdzekļi faktiski (objektīvi) tiek legalizēti.

Krimināltiesībās ar nolūku saprot personas psihisko darbību, kas personai rada vēlmi sasniegt noteiktu mērķi reālajā dzīvē, nolūks aktivizē personas gribu uz izvēlēta mērķa sasniegšanu, tas ir, izdarīt kādu prettiesisku darbību vai sasniegt konkrētu noziedzīgu rezultātu.¹⁴ Ikviens noziedzīgs nodarījums, kas tiek izdarīts ar tiešu nodomu, un tāds ir arī KL 195. pantā paredzētais noziegums, tiek realizēts nolūkā sasniegt noteiktu rezultātu, konkrētajā gadījumā – legalizēt noziedzīgi iegūtus līdzekļus. Saistībā ar noziedzīga nodarījuma sastāvu nolūks var būt paredzēts kā subjektīvās puses obligāta pazīme. Tad tas tiek iekļauts konkrētā noziedzīgā nodarījuma subjektīvās puses pazīmju skaitā un ir pierādāms. Citos gadījumos nolūkam var būt nozīme, lai konstatētu, ka noziedzīgais nodarījums ir izdarīts ar tiešu nodomu.

Krimināllikuma 195. pantā paredzētais noziegums izpaužas kā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija un ir pabeigts ar Likuma 5. panta pirmajā daļā paredzēto darbību izdarīšanu (formāls sastāvs). Kas attiecas uz legalizēšanas nolūku, tad tādas darbības ir: noziedzīgi iegūtu līdzekļu pārvēršana citās vērtībās, to atrašanās vietas vai piederības mainīšana (1. punkts), noziedzīgi iegūtu līdzekļu patiesā rakstura, izcelsmes, atrašanās vietas, izvietojuma, kustības, piederības slēpšana vai maskēšana (2. punkts). Par 3. punktā minēto darbību juridisko izvērtējumu jau runāts iepriekš.

Nolūka jēga saistībā ar Krimināllikuma 195. pantā paredzētā nozieguma objektīvajām līdzekļu legalizēšanas izpausmēm

Pamatjautājums ir par to, kāds ir personas patiesais nolūks gadījumos, kad tiek izdarīta noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana. Visu Likuma 5. panta pirmās daļas 1. un 2. punktā paredzēto darbību aptverošais nolūks ir ietverts

¹⁴ Vairāk sk.: Krastiņš U. Nolūka (mērķa) saistība ar vainu krimināltiesībās. Grām.: Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi. Latvijas Universitātes 76. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 243.–249. lpp.

KL 195. pantā formulētā noziedzīgā nodarījuma objektīvās puses apzīmējumā – noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana.

Ko nozīmē vārds “legalizācija”? Šis vārds cēlies no latīņu valodas vārda *legalis* ar nozīmi ‘likumīgs’.¹⁵

Krimināllikuma 195. pantā paredzētais noziegums ir formāla sastāva nodarījums, jo tas skaitās pabeigts ar brīdi, kad vainīgais ir izdarījis tādas darbības, kas paredzētas Likuma 5. panta pirmajā daļā.

Apzīmējot KL 195. pantā paredzēto noziegumu ar vārdu “legalizēšana”, likumdevējs ir norādījis uz pabeigtu personas darbības procesu, kas noslēdzies ar tādas konkrētas darbības izdarīšanu, kuras norādītas Likuma 5. panta pirmajā daļā: noziedzīgi iegūtu līdzekļu **pārvēršana citās vērtībās, to atrašanās vietas vai piederības maiņa** (1. punkts), noziedzīgi iegūtu līdzekļu patiesā rakstura, izcelsmes, atrašanās vietas, izvietojuma vietas, izvietojuma, kustības, piederības **slēpšana vai maskēšana** (2. punkts).

Te nu esam nonākuši pie jautājuma, kāpēc likumdevējs vienu grupu darbību saista ar īpašu nolūku: slēpt vai maskēt legalizēto līdzekļu noziedzīgo izcelsmi (1. punkts), bet attiecībā uz otras grupas darbībām (2. punkts) tādas prasības nav?

Teorētisku skaidrojumu tādām risinājumiem neesmu atradis. Konsekventa Likuma 5. panta pirmās daļas 1. punktā iekļautā tur minēto darbību nolūka tekstuāla atkārtošana atbildi nedod. Likuma 5. panta pirmās daļas abos punktos norādītās darbības pēc savas faktiskās un juridiskās būtības neatšķiras, ja runa ir par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, jo darbību raksturs norāda uz viena un tā paša rezultāta sasniegšanu, tāpēc personas psihiskai attieksmei pret vēlamu rezultātu, kas krimināltiesībās tiek nosaukta par nolūku, būtu jābūt vienādai.

Ar to gribu teikt, ka patiesais legalizēšanas nolūks būtu jāattiecina uz visām tām darbībām, kas norādītas Likuma pirmās daļas 1. un 2. punktā. Tad kāds ir noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas nolūks? Kaut arī Likumā tas nav pateikts un teorētiskajās izstrādēs ir apiets, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas nolūks ir izkristalizējies tiesu praksē. Par šī nolūka saturu ir teikts Augstākās tiesas 2013. gada tiesu prakses apkopojuma “Tiesu prakse lietās par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu un par izvairīšanos no nodokļu maksāšanas” rezumējumā.¹⁶

Iepriekšminētajā tiesu prakses apkopojumā ir sargrupētas tiesu nolēmumos konstatētās faktiskās darbības, kas norāda uz legalizēšanas objektīvo izpausmi, un ir izteikts secinājums, ka šīs personas darbības, kas ārēji atbilst likumīgām, ir izdarītas nolūkā radīt ar noziedzīgo nodarījumu nesaistītajām personām šķietamību par darījumu un tajā izmantoto līdzekļu legalitāti.

Manuprāt, Augstākās tiesas prakses apkopojumā ir pietiekami precīzi izteikts KL 195. pantā paredzētā nozieguma – noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas – nolūks.

No iepriekš teiktā var izdarīt secinājumu, ka Likuma 5. panta pirmās daļas 1. punktā iekļautā norāde uz īpašu nolūku, pirmkārt, sašaurina KL 195. pantā

¹⁵ Fr. *legalisation* < lat. *legalis*, bet latviešu valodā – ‘nelegālu darbību atzīt par likumīgu’. Svešvārdu vārdnīca. J. Baldunčika red. Rīga: Jumava, 1999, 428. lpp.

¹⁶ Tiesu prakses apkopojumi. Krimināltiesības. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas/>

paredzētā nozieguma nolūka jēgu, tāpēc tā no Likuma 5. panta būtu izslēdzama, un, otrkārt, tāds nolūks attiecas tikai uz noziedzīgi iegūto līdzekļu noziedzīgo izcelsmi, tāpēc ir tikai viens no noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizēšanas nosacījumiem. Pati noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizēšana kā darbība seko pēc tam, kad persona līdzekļus jau ir noziedzīgi ieguvusi.

Ja persona pati līdzekļus ieguvusi noziedzīgi un tos pēc tam tikai glabā, bet neveic tādas darbības, kas paredzētas Likuma 5. panta pirmās daļas 1. vai 2. punktā, tad nav notikusi noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizēšana KL 195. panta izpratnē. Tādi līdzekļi ir konfiscējami kā noziedzīgi iegūti Krimināllikumā vai Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā.

Vērtējot to, vai tās darbības, kas paredzētas Likuma 5. panta pirmās daļas 1. un 2. punktā, ir izdarītas nolūkā radīt šķietamību (ticamību) par darījumu un tajā izmantoto līdzekļu legalitāti (likumību), ir pierādīšanas priekšmets. Legalizēšanas nolūka pierādīšanu var atvieglot darbību faktiskā izpausme, kā arī tas apstākļi, ka līdzekļi ir iegūti nelikumīgi, ko legalizētājs apzinās, tāpēc šādu līdzekļu legalizēšana Likuma 5. panta pirmās daļas 1. un 2. punktā paredzētajā veidā jau objektīvi liecina par iepriekš minēto nolūku. Tāda nostādne izriet no noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizācijas novēršanas mērķa satura – noziedzīgi iegūtiem līdzekļiem ir jānonāk valsts īpašumā. Teiktais neizslēdz, ka, piemēram, atsavinot vai citādā veidā nododot noziedzīgi iegūtus līdzekļus citām personām, nevar būt vēl kāda blakus interese, tajā skaitā nemateriāls labums, piemēram, dāvinājuma gadījumā panākt draudzīgu vai labvēlīgu attieksmi pret dāvinātāju. Taču tas neizslēdz legalizēšanas nolūku, kas izpaužas faktiskajās darbībās, jo līdzekļi ir iegūti noziedzīgi, ko vainīgais apzinās.

Kopsavilkums

1. Noziegums, kas paredzēts KL 195. pantā – noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizēšana –, tiek izdarīts ar tiešu nodomu, jo noziegums ir pabeigts ar legalizējošo darbību izdarīšanu konkrētā nolūkā.
2. Nolūks ir noziedzīgu nodarījumu izdarījušās personas psihiskā darbība, kas reālajā dzīvē tiek realizēta kā viņas gribas virzīta rīcība uz nolūkā ietvertās darbības (formālos sastāvos; tāds ir KL 195. pantā paredzētais noziegums) izdarīšanu vai kaitīgo seku nodarīšanu (materiālos sastāvos).
3. Nozieguma, kas paredzēts KL 195. pantā, nolūks ir radīt ar noziegumu ne-saistītajām personām šķietamību (ticamību) par nodarījumu un tajā izmantoto līdzekļu legalitāti (likumību), izdarot darbības, kas paredzētas Noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma 5. panta pirmās daļas 1. un 2. punktā.
4. Tā kā legalizētie līdzekļi ir iegūti noziedzīgi, ko vainīgais apzinās, tad to realizācija un Likuma 5. panta pirmās daļas 1. un 2. punktā norādīto darbību izdarīšana jau liecina par legalizēšanas nolūku.
5. Iepriekš formulētais noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizēšanas nolūks vienādā mērā attiecas kā uz Likuma 5. panta pirmās daļas 1. punktā, tā 2. punktā norādītajām darbībām.
6. Likuma 5. panta pirmās daļas 1. punktā norādītais nolūks – slēpt vai maskēt līdzekļu noziedzīgo izcelsmi – neatklāj legalizēšanas nolūka saturu un jēgu,

jo attiecas vienīgi uz līdzekļu noziedzīgās izcelsmes faktu, bet ne uz līdzekļus legalizējošajām darbībām, tāpēc no likuma izslēdzams.

7. Ja persona līdzekļus ieguvusi noziedzīgā ceļā, piemēram, izdarījusi mantiska rakstura noziedzīgu nodarījumu vai citādi, un tos paturējusi (glabājusi), nav izdarīts noziegums, kas paredzēts KL 195. pantā. Tādi noziedzīgi iegūti līdzekļi ir konfiscējami Krimināllikuma vai Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā kā noziedzīgi iegūti.